

СЪЗДАВАНЕ И РАЗРУШАВАНЕ: ШУМПЕТЕРОВИ ИНОВАЦИИ

Росица Чобанова

Институт за икономически изследвания при Българската академия на науките

Как да се цитира тази статия / How to cite this article:

Chobanova, R. (2026). Sazdavane i razrushavane: Shumpeterovi inovatsii (Creation and Destruction: Schumpeterian Innovation). *Economic Thought Journal*, 71 (1), 172–177 (in Bulgarian).

To link to this article / Връзка към статията:

<https://etj.iki.bas.bg/general-economics-and-teaching/2026/03/31/sazdavane-i-razruavane-umpeterovi-inovacii>

Published online / Публикувана онлайн: 31 Mars 2026

Submit your article to this journal / Изпратете статия за публикуване

<https://etj.iki.bas.bg>

Article views / Статията е видяна:

View related articles / Други подобни статии:

View Crossmark data / Вж. информация от Crossmark:

Citing articles / Цитиращи статии:

View citing articles / Вж. цитиращи статии:

СЪЗДАВАНЕ И РАЗРУШАВАНЕ: ШУМПЕТЕРОВИ ИНОВАЦИИ

Росица Чобанова

Институт за икономически изследвания при Българската академия на науките

Ускоряването на промяната на използваните технологии поставя проблема за прилагане на адекватна на тази промяна теория за икономическото развитие като основа за формиране на политики. Търсенията на икономическата колегия все повече се насочват към съвременното приложение на теорията на Шумпетер при решаването на този проблем. Показателен е фактът, че Нобеловата награда по икономика за 2025 г. е присъдена за развитие на Шумпетеровата теория за съзидателното рушене.¹ Имайки предвид това, тук вниманието е фокусирано върху едно съвременно колективно произведение на трима учени – Philippe Aghion², Céline Antonin и Simon Bunel, със заглавие „Силата на съзидателното рушене. Икономически катаклизми и богатството на нациите“ („The Power of Creative Destruction: Economic Upheaval and the Wealth of Nations“), посветено на силата на творческото рушене³.

Изследването е структурирано в 15 глави. След въведението към новата парадигма авторите разглеждат технологичните революции, конкуренцията, иновациите, неравенствата и митата, конвергенцията, дивергенцията, индустриализацията, зелените иновации и устойчивия растеж, творческото рушене, финансирането на творческото разрушаване. Дискутират се златният триъгълник и силата на държавата, фирмите, конституцията и гражданското общество да използват създаването и разрушението за постигането на насочени цели.

По-нататък имплицитно е поставен въпросът за целта на развитието, която тук се свежда основно до нарастване на националното богатство, като включва и

¹ В българската литература понятието „creative destruction“ най-често се превежда като съзидателно или творческо разрушаване. От смислова гледна точка може да се използва и съзидателно рушене, разрушаване, водещо до растеж.

² Philippe Aghion е сред носителите на Нобеловата награда за икономика за 2025 г.

³ Разбирането на Шумпетер за иновациите и за икономическото развитие е представено в книгите му „Теория на икономическото развитие“ (*The Theory of Economic Development*) от 1934 г. и „Капитализъм, социализъм демокрация“ (*Capitalism, Socialism and Democracy*) от 1942 г. (вж. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cruel.org/books/hy/shortschumpeter/SchumpeterTheoryofEconDev.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cruel.org/books/hy/shortschumpeter/SchumpeterTheoryofEconDev.pdf) и [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://periferiaactiva.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/08/joseph-schumpeter-capitalism-socialism-and-democracy-2006.pdf](https://periferiaactiva.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/08/joseph-schumpeter-capitalism-socialism-and-democracy-2006.pdf)).

опазване на околната среда и намаляване на неравенствата в обществото. Специално внимание е отделено на ролята на държавата при формирането и при провеждането на политика на иновационно развитие чрез разрушаване и изграждане.

Основно понятие в Шумпетеровата теория за икономическо развитие е „създаващото разрушаване“. Във връзка с това в книгата се обсъжда въпросът как да се насърчат иновациите и съпътстващото разрушение, като същевременно се избегнат потенциално вредните ефекти върху заетостта, върху здравето и благосъстоянието. Този проблем поставя на дневен ред нуждата от преосмисляне на ролята на държавата и на гражданското общество за увеличаване на националното богатство. Последното се свързва с формирането и с провеждането на политики на стимулиране на иновациите, от една страна, и защита на интелектуалната собственост, от друга.

Авторите представят създаването и разрушението като движеща сила на капитализма, при който непрекъснатото внедряване на нови продукти, технологии, суровини и др. измества съществуващите, превръщайки ги в морално остарели. В книгата съзидателната страна на развитието се определя чрез възникването на нови фирми, които се конкурират помежду си и със съществуващите. Излизането от пазара на едни фирми води до възникване на други. Появяват се нови работни места и дейности, които заместват съществуващи. Отчита се, че съпровождащите рискове налагат регулиране и управление на процесите на обновяване, включващи разрушаване на старото и създаване на ново.

При измерване на икономическото развитие се поставя въпросът за силата на съзидателното разрушаване и неговото въздействие върху увеличаването на националното богатство. За оценка на последното авторите използват БВП на човек от населението. Този показател има добър потенциал за сравнение между страните както в географски, така и в исторически аспект. Вторият подход за определяне на икономическото развитие насочва вниманието към индивидуалното удовлетворение от живота, като се доказва неговата положителна корелация с БВП на човек от населението.

Характеристиката и оценката на икономическото развитие се свързват със съзидателното рушене и отразяват борбата между новото и старото. Иновациите и дифузията на знанието са сърцевината на този процес. Авторите характеризират съзидателното разрушаване на основата на наблюдения върху динамиката на процеса на развитието. Те оценяват съзиданието и разрушаването като съотношение между осреднения брой на създадените фирми и осреднения брой на излизашите от пазара. Сравнявайки тази динамика с динамиката на БВП на човек

от населението, се установява позитивна корелация между неговия растеж и скоростта на създаване и разрушаване.

Направените наблюдения показват, че най-иновативни са малките нововъзникнали (млади) фирми, които създават и закриват най-много работни места. Интензивността на иновациите, измерена чрез регистрираните патенти в определени фирми на единица зает, се понижава с нарастването на броя на заетите. Колкото по-голяма става една фирма, толкова по-малка е вероятността да иновира. Иновациите, генерирани от малки фирми, са по-радикални и по-значими, отколкото тези от големите.

Широко приложение има измерването на икономическото развитие директно чрез новите продукти и услуги или чрез нови дейности. Обикновено се отчита броят и/или продажбите им за една година, като се използват международно съпоставими определения. Като мерило на икономическото развитие се използва и постигането на социални цели, например преодоляването на неравенството между хората. Сред индексите, показващи степента на социалните неравенства, най-често използван е коефициентът на Джини – той оценява разпределението, което се различава от перфектното равенство.

Характеризирането и оценката на съзидателното разрушаване се осъществяват, като се наблюдава жизненият цикъл на новите фирми – на тяхното навлизане, развитие и излизане от пазара. Интересен например е фактът, че фирми, които съществуват по-малко от половин година, създават 142% от нетните нови работни места в САЩ.

Скоростта на растеж на заетостта се разглежда като функция на възрастта на фирмите – те излизат от пазара на различна възраст. Новооткритите увеличават по-бързо броя на работните си места, отколкото по-рано създадените. Много стартъпи изчезват още в началото на тяхното съществуване. Най-младите имат по-голяма скорост на излизане от тези, които оперират на пазара по-отдавна. Емпиричните изследвания показват позитивна корелация както между конкуренцията и иновациите, така и между производителността и конкуренцията в даден сектор.

По-нататък авторите се спират на въпроса защо глобализацията на търговията среща нарастваща опозиция на развитите страни, при положение че международната търговия стимулира по-ефективно разделение на труда, което благоприятства технологичния прогрес и следователно може да способства за увеличаване на просперитета. Според тях отговорът се свързва с факта, че глобализацията може да доведе и на практика довежда до мащабен аутсорсинг и до деиндустриализация. Те изтъкват, че през последните 50 години значително количество

предприятия са затворени и заетите масово губят работата си – например в Северна Англия и в Уелс, в минните региони на Северна Франция, в Южна Белгия и производителите на стомана в Източна Германия и във Франция.

В САЩ дебатът за въздействието на глобализацията върху икономиката на страната се възобновява с първия избор на Доналд Тръмп за президент през ноември 2016 г. Той обещава да защити американската индустрия и американските работни места чрез създаване на бариери срещу вноса от чужбина – от Китай, от Европейски съюз и др. Като цяло ефектът от тези мерки е забавяне на глобалния растеж.

Освен протекционистската политика негативно въздействие върху глобалния растеж има и пандемията от COVID-19. Тя доказва голямото значение на веригите на стойността, които свързват страните в мултифункционални производства. Всяка държава, участваща в такава верига, произвежда материали, услуги или компоненти, съдържащи се в краен продукт. По данни на ОИСР около 70% от международната търговия са включени в глобални вериги на доставки. В частност Китай произвежда междинни стоки в нарастващ брой вериги на стойността, свързани с технологията, електрониката, фармацевтиката и сектора за оборудване на транспорта. Това показва, че всеки спад в Китай ще има значително въздействие върху агрегирания световен резултат.

Специален акцент е поставен върху връзката между глобализацията и иновациите, като са включени и въпросите, засягащи международната търговия и имиграция. По-конкретно авторите обръщат внимание на ефекта, който увеличаващият се китайски внос има върху заетостта и иновациите в САЩ и в Европа. Те проучват и дискутират въпроса дали влизането на Китай в Световната търговска организация ще компенсира масовото покачване на митата по времето на Тръмп, както и защо пазарната експанзия стимулира иновациите и как имиграцията допринася за тях.

Шокът от китайския внос е друга важна характеристика на съзидателното рушене. Наблюдава се значително нарастване на дела на китайските стоки като част от глобалния внос. Влизането на Китай в Световната търговска организация през 2001 г. ускорява този процес. Негативните ефекти от шока, предизвикан от китайския внос, са понижаване на заетостта, намаляване на заплатите и на работните места, спад в търсенето на местни продукти и услуги. Авторите оценяват ефекта на китайския внос върху иновациите чрез патентите. Анализите показват, че навлизането на китайски стоки в даден сектор на икономиката на САЩ води до намаляване на иновативността на фирмите в него. Това въздействие се обяснява с увеличаването на конкуренцията от Китай, където трудът е по-евтин,

отколкото в САЩ, както и със съкращаването на ресурсите за инвестиции за обновяване, вкл. за извършване на НИРД.

Според авторите някои от ефектите от шока, дължащ се на китайския износ, могат да се определят като противоречиви. За част от фирмите нарасналата конкуренция е стимул към обновяване и те се стремят да постигнат по-високи резултати от световната технологична граница⁴. По-голям шанс да осъществят такова развитие имат фирмите, които са по-близо до тази граница, а отдалечените от нея са по-често неуспешни.

В книгата е поставен специален акцент върху политиката на растеж в рамките на парадигмата за създаване и разрушаване. Ключова идея на парадигмата за творческото рушене е, че натрупаната или акумулираната иновация е първият източник на растеж. Чрез провежданата от нея политика на обновяване държавата играе важна роля за увеличаване на националното богатство. Авторите привеждат аргументи в полза на иновации от технологичната граница и изцяло отричат подкрепата на имитациите на иновации като държавна иновационна политика. Те посочват, че държавата стимулира иновациите и осъществява политика на защита на интелектуалната собственост по различни начини и дават пример с експанзията на експортните пазари, която стимулира иновациите. Според тях инвестициите и иновациите са по-ефективен начин да се вземе контролът върху веригите на стойността в сравнение с протекционизма. В книгата е отбелязано също, че при риск от война и засилване на международната конкуренция държавите започват да инвестират повече в образование, в изследвания и в индустриална политика.

В заключение може да се обобщи, че тримата автори допринасят значително за по-добро разбиране на Шумпетеровата парадигма за съзидателното рушене, както и за приложението ѝ при изследване на актуални проблеми на икономическото развитие и на иновационната политика. Книгата е полезно четиво за преподаватели и студенти, за изследователи и консултанти при формиране на икономическа политика.

Като предложение за по-нататъшни изследвания може да се посочи, че би било ползотворно анализът да се разшири с уточняване на понятието „новост“ при характеристиката и оценката на създаването и разрушаването и приноса им за нарастване на националното богатство.

⁴ Фирми с най-добре използвана технология към даден момент, фирми от текущата технологична граница, определена от методите на производство, които реализират най-голяма икономия или са най-производителни в света.

Конфликт на интереси

Авторът декларира липса на конфликт на интереси.

Библиографска справка

Aghion, Ph., Antonin, C., Bunel, S. (2021). *The Power of Creative Destruction: Economic Uprheaval and the Wealth of Nations* (превод от френски Jodie Cohen-Tanugi). Cambridge, Massachusetts & London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 401 p. ISBN 9780674971165 (cloth).

Росица Чобанова е доктор на икономическите науки, професор в Института за икономически изследвания при Българската академия на науките, r_chobanova@iki.bas.bg

Rossitsa Chobanova, DSc, is a Professor at the Economic Research Institute at the Bulgarian Academy of Sciences, r_chobanova@iki.bas.bg

Как да се цитира тази статия:

How to cite this article:

Chobanova, R. (2026). Sazdavane i razrushavane: Shumpeterovi inovatsii (Creation and Destruction: Schumpeterian Innovation). <i>Economic Thought Journal</i> , 71 (1), 172–177 (in Bulgarian).
--